

Διασφαλίζοντας την απονομή δικαιοσύνης για τα θύματα εγκλημάτων μίσους: η οπτική των επαγγελματιών

Περίληψη

Το άρθρο 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατοχυρώνει το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, το άρθρο 10 προστατεύει το δικαίωμα των προσώπων στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας και το άρθρο 21 απαγορεύει τις διακρίσεις. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 47, τα πρόσωπα έχουν δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και δίκαιης δίκης.

Τα εγκλήματα μίσους αποτελούν τη σοβαρότερη μορφή διακρίσεων και κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει αποδείξει τη βούλησή της να αντιμετωπίσει τα εγκλήματα μίσους μέσω της νομοθεσίας. Σχετικό παράδειγμα είναι η απόφαση-πλαίσιο του 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου. Παρόλα αυτά, τα περισσότερα περιστατικά εγκλημάτων μίσους στην ΕΕ δεν καταγγέλλονται και, ως εκ τούτου, περνούν απαρατήρητα, αφήνοντας τα θύματα χωρίς έννομη προστασία.

Εξίσου σημαντική με την πρόληψη των εγκλημάτων αυτών είναι η διασφάλιση της πρόσβασης των θυμάτων στη δικαιοσύνη. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να τους δίνεται αφενός η δυνατότητα να καταγγέλλουν την εμπειρία τους στις αρμόδιες αρχές και, αφετέρου, να τους παρέχεται η απαιτούμενη υποστήριξη. Παράλληλα, πρέπει να διεξάγονται εγκαίρως και με αποτελεσματικό τρόπο έρευνες για τα εγκλήματα μίσους και να δίδονται οι δράστες.

«Τι έχει μεγαλύτερη σημασία, οι αριθμοί ή η εμπιστοσύνη; Εάν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στους μηχανισμούς καταγγελίας, οι αριθμοί δεν θα αυξηθούν ποτέ και εάν δεν αυξηθούν οι αριθμοί δεν θα επενδυθούν ποτέ οι πόροι και τα χρήματα. Είναι ένα φαύλος κύκλος».
(Αστυνομικός, Ηνωμένο Βασίλειο)

Μεθοδολογία

Τα πορίσματα της έκθεσης βασίζονται σε δευτερογενή έρευνα και σε συνεντεύξεις με επαγγελματίες στο σύνολο των 28 κρατών μελών της ΕΕ. Ο FRA συγκέντρωσε δεδομένα μέσω του Franet, του διεπιστημονικού του ερευνητικού δικτύου. Αντικείμενο της δευτερογενούς έρευνας ήταν το νομικό και οργανωτικό πλαίσιο των κρατών μελών για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους. Για τον σκοπό αυτό διερευνήθηκαν η νομοθεσία και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους και τη βελτίωση της πρόσβασης των θυμάτων στη δικαιοσύνη, η σχετική νομολογία, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες υποστήριξης που τίθενται στη διάθεση των θυμάτων. Συγκεντρώθηκαν επίσης πληροφορίες σχετικά με ελπιδοφόρες πρακτικές ή πρωτοβουλίες υποστήριξης των θυμάτων εγκλημάτων μίσους.

Η επιτόπια έρευνα διεξήχθη μεταξύ Αυγούστου του 2013 και Φεβρουαρίου του 2014, στην οποία περιλαμβάνονται και 263 ημιδομημένες συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες από τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ. Οι εμπειρογνώμονες χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες: αστυνομικούς, εισαγγελείς και δικαστές ποινικών δικαστηρίων, καθώς και ειδικούς που εργάζονται σε υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων ή σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με φυσική παρουσία ή, σε σπάνιες περιπτώσεις, μέσω τηλεφώνου, και βασίστηκαν σε μια σειρά διεξοδικών —κλειστών και ανοιχτών— ερωτήσεων που συντάχθηκαν από τον FRA.

Στην περίληψη αυτή παρουσιάζονται τα βασικά πορίσματα της έκθεσης του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) με τίτλο *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives*. Η έκθεση αποτυπώνει σημαντικές απόψεις προερχόμενες από ένα ευρύ φάσμα εμπειρογνομόνων, μεταξύ των οποίων εκπρόσωποι του κλάδου των ποινικών δικαστηρίων, των εισαγγελικών αρχών, της αστυνομίας και μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της υποστήριξης θυμάτων εγκλημάτων μίσους. Στο πλαίσιο αυτό

επισημαίνεται η περιπλοκότητα των μηχανισμών καταγγελίας, καθώς και οι οργανωτικοί και διαδικαστικοί παράγοντες που εμποδίζουν την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη και την ορθή καταγραφή και δίωξη των εγκλημάτων μίσους.

«Το μήνυμα αυτό πρέπει να διαδοθεί στο ευρύ κοινό. Ο ξυλοδαρμός ανθρώπων λόγω του χρώματος του δέρματός τους, του σεξουαλικού προσανατολισμού τους ή της αναπηρίας τους είναι απλά απαράδεκτος. Οι προσβλητικοί χαρακτηρισμοί ατόμων εξαιτίας της διαφορετικής θρησκείας τους απαγορεύονται.» (Υπηρεσία υποστήριξης θυμάτων, Πολωνία)

Κύρια ευρήματα και τεκμηριωμένες συστάσεις

Βασικοί παράγοντες που εμποδίζουν την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη και μέτρα για τη βελτίωσή της

Από τους ερωτώμενους επαγγελματίες ζητήθηκε να προσδιορίσουν τους παράγοντες που παρεμποδίζουν τις καταγγελίες των θυμάτων, καθώς και τα μέτρα που μπορούν, κατά την άποψή τους, να βελτιώσουν σημαντικά την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη.

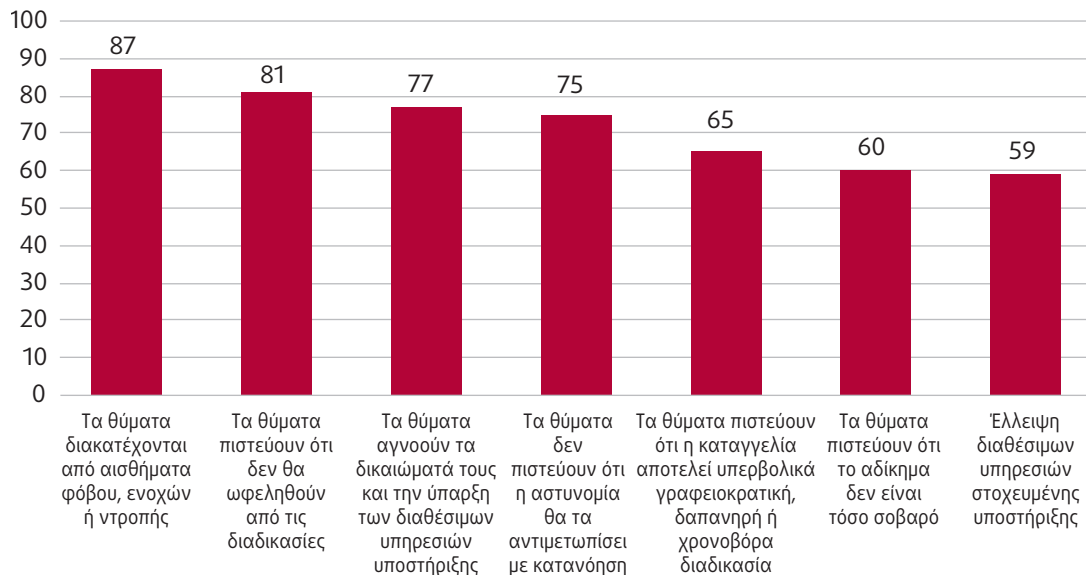
Οι παράγοντες που ανέφεραν εμπίπτουν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

- **Ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματα και τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης:** Σχεδόν εννέα στους 10 επαγγελματίες που συμμετείχαν στη συνέντευξη πιστεύουν ότι απαιτούνται μέτρα για την καλύτερη ενημέρωση των θυμάτων εγκλημάτων μίσους σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης. Επιπλέον, περίπου έξι στους 10 πιστεύουν ότι η έλλειψη υπηρεσιών υποστήριξης επιδρά ανασταλτικά στην πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη. Προκύπτει, κατά συνέπεια, ότι ο κατακερματισμός και η ανομοιογένεια των διαθέσιμων υπηρεσιών υποστήριξης εμποδίζουν σημαντικά την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη (εικόνα 1).
- **Προσέγγιση των θυμάτων και ενίσχυση της εμπιστοσύνης τους στις αρχές:** Το 75 % των

ερωτώμενων πιστεύουν ότι τα θύματα διστάζουν να υποβάλουν καταγγελία επειδή δεν θεωρούν ότι η αστυνομία θα τους αντιμετωπίσει με κατανόηση και αμεροληψία (εικόνα 1). Αντιστοίχως, τέσσερις στους πέντε ερωτώμενους επαγγελματίες πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των θυμάτων στην αστυνομία, το δε 75 % των ερωτώμενων θεωρούν αναγκαία τη θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση εντός της αστυνομίας συμπεριφορών που εισάγουν διακρίσεις (εικόνα 2).

- **Πρακτικά μέτρα για την ενθάρρυνση της καταγγελίας εγκλημάτων μίσους:** Οι επαγγελματίες πρότειναν αρκετά πρακτικά μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να διευκολύνουν την υποβολή καταγγελιών, μεταξύ των οποίων τη σύσταση ειδικών αστυνομικών μονάδων ή τον διορισμό αξιωματικών διασύνδεσης και τη δυνατότητα καταγγελίας μέσω του διαδικτύου (εικόνα 2).
- **Ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών και καλύτερη κατανόηση των εγκλημάτων μίσους:** Τα δύο τρίτα περίπου όλων των ερωτώμενων πιστεύουν ότι η αστυνομία και το δικαστικό σώμα πρέπει να αντιμετωπίσουν με μεγαλύτερη σοβαρότητα τα εγκλήματα μίσους (εικόνα 2). Οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι η εκτίμηση αυτή βασίζεται σε δύο παράγοντες:
  - στην έλλειψη σε βάθος κατανόησης των νομικών εννοιών και των κατηγοριών στις οποίες εμπίπτουν τα φαινόμενα εγκλημάτων μίσους·
  - στην έλλειψη δέσμευσης όσον αφορά τον εντοπισμό των εγκλημάτων μίσους, τη δίωξή τους και την επιβολή σχετικών ποινών.

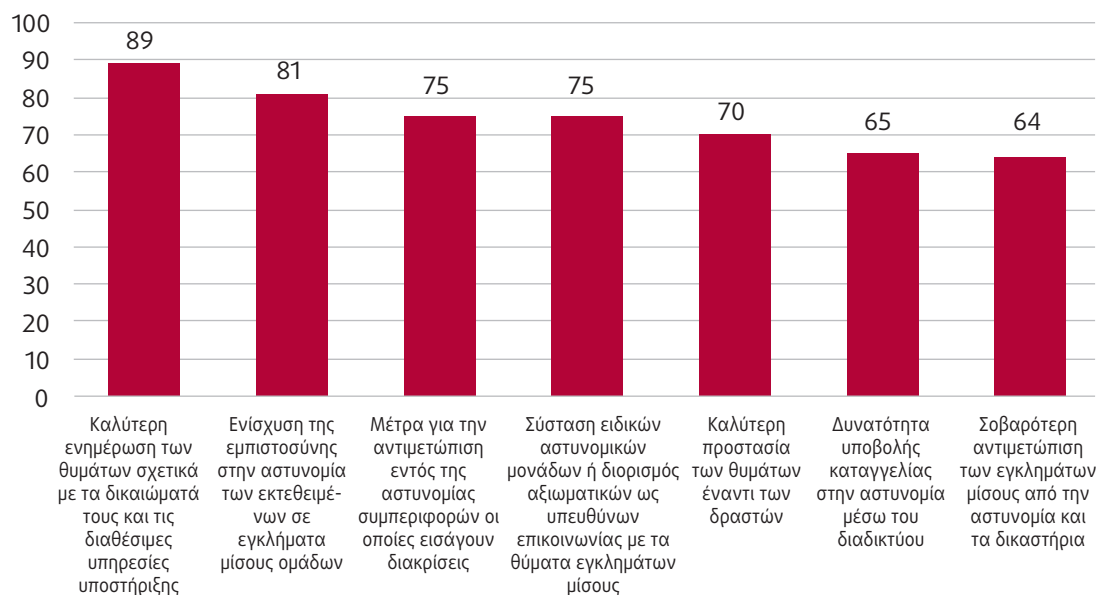
Εικόνα 1: Απόψεις των ερωτώμενων εμπειρογνομόνων σχετικά με τους παράγοντες που ευθύνονται για το χαμηλό ποσοστό καταγγελίας εγκλημάτων μίσους από τα θύματα (N=263, % όλων των απαντήσεων)

Ερώτηση: Ευθύνονται οι ακόλουθοι παράγοντες για την απροθυμία των θυμάτων να υποβάλουν καταγγελία στην αστυνομία; (Παράγοντες όπως απαριθμούνται στην εικόνα). Δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων.

Πηγή: FRA, 2016

Εικόνα 2: Απόψεις των ερωτώμενων εμπειρογνομόνων από όλες τις επαγγελματικές ομάδες σχετικά με τους παράγοντες που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αύξηση του αριθμού των θυμάτων που υποβάλλουν καταγγελία στην αστυνομία (N=263, % όλων των απαντήσεων)

Ερώτηση: Υποδείξτε ποιο από τα ακόλουθα μέτρα θα διευκόλυνε την υποβολή καταγγελίας και, κατ' επέκταση, θα αύξανε τον αριθμό των θυμάτων εγκλημάτων υποκινούμενων από προκαταλήψεις που υποβάλουν καταγγελία στην αστυνομία. Δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων.

Πηγή: FRA, 2016

Γνώμες του FRA

Οι ακόλουθες γνώμες του FRA βασίζονται σε προηγούμενες γνώμες του οργανισμού. Αν και δεν επαναλαμβάνονται στο παρόν έγγραφο, ορισμένες από αυτές τις γνώμες παρατίθενται στη βασική έκθεση με τίτλο *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives*.

Διασφάλιση πιο περιεκτικής και συντονισμένης προσέγγισης για τη σύσταση υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων εγκλημάτων μίσους

Πολλές υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων εγκλημάτων μίσους είναι άκρως εξειδικευμένες και γι' αυτόν τον λόγο η παροχή υποστήριξης είναι περίπλοκη, ανομοιογενής, κατακερματισμένη και αποσπασματική σε πολλά κράτη μέλη. Για ορισμένα θύματα μπορεί να υπάρχουν κατάλληλες υπηρεσίες σε συγκεκριμένες περιοχές, αλλά να μην υπάρχουν για άλλες μορφές εγκλημάτων μίσους ή σε άλλες περιοχές. Η οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων (2012/29/EE) υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν τη διαθεσιμότητα κατάλληλων υπηρεσιών υποστήριξης σε όλα τα θύματα εγκλημάτων βίας. Βάσει της οδηγίας, οι κυβερνήσεις είναι υπεύθυνες για τη θέσπιση μηχανισμών συντονισμού, ενθάρρυνσης και χρηματοδότησης πρωτοβουλιών για την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης σε θύματα που δεν έχουν ακόμη στη διάθεσή τους υπηρεσίες αυτού του είδους.

«Στη Λιθουανία, μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στα δικαιώματα των κατηγορουμένων. Δεν εστιάζουμε στα δικαιώματα των θυμάτων [...] θα πρέπει να δίνουμε μεγαλύτερη σημασία στα θύματα [...] Θεωρώ ότι οι πληροφορίες που παρέχονται από την πλευρά των δικηγόρων και της αστυνομίας στα θύματα [...] είναι υπερβολικά λίγες. Μερικές φορές έρχονται και δεν γνωρίζουν ούτε τι να κάνουν, ούτε πότε να το κάνουν, ούτε ποια είναι η διαδικασία, πότε μπορούν να καταθέσουν αγωγή, εάν χρειάζονται ή όχι δικηγόρο και πού μπορούν να τον βρουν. Γνωρίζουν τα θύματα βίαιων εγκλημάτων ότι δικαιούνται αποζημίωση από το κράτος; Πολύ σπάνια... Ένα από τα βασικά μέτρα θα πρέπει να είναι η παροχή όλων αυτών των πληροφοριών».
(Δικαστής, Λιθουανία)

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της καταπολέμησης των διακρίσεων δεν έχουν κατ' ανάγκη πλήρη εικόνα της περίπλοκης κατάστασης την οποία αντιμετωπίζουν τα θύματα στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Είναι σημαντικό για τα θύματα να υποστηρίζονται από ΜΚΟ οι οποίες είναι σε θέση να τα ενημερώσουν σχετικά με τον πιθανό τους

ρόλο στην κίνηση των ποινικών διαδικασιών και τη συμμετοχή τους σε αυτές.

Γνώμη του FRA

Όσον αφορά τα θύματα εγκλημάτων μίσους, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να καταβάλλουν εντατικές προσπάθειες ώστε να υπερκεράσουν, όπου υπάρχει, τον κατακερματισμό των υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων και να διασφαλίσουν τη διαθεσιμότητα συναφών υπηρεσιών για όλα τα θύματα εγκλημάτων μίσους. Το δυναμικό των συγκεκριμένων υπηρεσιών υποστήριξης θα πρέπει να διαθέτει γνώσεις σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν τις διακρίσεις και την καταπολέμησή τους, σε συνδυασμό με κατάρτιση σε θέματα ποινικής δικαιοσύνης, κατάστασης και δικαιωμάτων των θυμάτων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

Προσέγγιση των θυμάτων και ενθάρρυνσή τους να υποβάλουν καταγγελία

Οι ερωτώμενοι επαγγελματίες συμφωνούν τόσο ως προς το ότι τα ποσοστά καταγγελίας εγκλημάτων μίσους είναι χαμηλότερα από τα πραγματικά, όσο και ως προς τους λόγους για τους οποίους τα θύματα εγκλημάτων μίσους διατάζουν ή αποφεύγουν να υποβάλουν καταγγελία στην αστυνομία. Οι επαγγελματίες πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τα θύματα εγκλημάτων μίσους, εν μέρει λόγω φόβου, ενοχών και ντροπής και, εν μέρει, επειδή δεν είναι ενημερωμένα σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης.

«Εάν δεν το μάθουμε, είναι δύσκολο να κάνουμε κάτι γι' αυτό. Για να ενθαρρύνουμε τις καταγγελίες συνεργαζόμαστε εντατικά με όλους τους φορείς που συνδράμουν το έργο της ποινικής δικαιοσύνης. Είτε η καταγγελία γίνει από τρίτους, είτε μέσω διαδικτύου ή μέσω των συνδέσμων μας σε ομάδες για την προώθηση της ισότητας, αυτό που μπορούμε να κάνουμε όταν καταγγέλλεται κάποιο έγκλημα είναι να εξηγήσουμε τι είναι το έγκλημα μίσους και πώς μπορείτε να το καταγγείλετε και να προσπαθούμε να ενισχύσουμε την εμπιστοσύνη.
(Αστυνομικός, Ηνωμένο Βασίλειο)

Δεδομένης της έντονης απροθυμίας των θυμάτων να καταγγείλουν το έγκλημα που διαπράχθηκε σε βάρος τους, έχει πολύ μεγάλη σημασία να κινητοποιηθούν οι αστυνομικές αρχές προκειμένου να απλοποιηθούν οι διαδικασίες καταγγελίας. Αρκετά κράτη μέλη έχουν λάβει μέτρα για τον σκοπό αυτό. Σε αυτά περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, ηλεκτρονικές εφαρμογές που

επιτρέπουν στα θύματα να καταγγείλουν το έγκλημα στην αστυνομία μέσω διαδικτύου και η σύσταση ειδικών αστυνομικών μονάδων οι οποίες προσεγγίζουν με δική τους πρωτοβουλία τα θύματα και διασφαλίζουν ότι οι καταγγέλλοντες αντιμετωπίζονται με κατανόηση και αμεροληψία. Μολονότι για τα μέτρα αυτά δεν υπάρχουν πολλές αξιόπιστες αξιολογήσεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εφαρμόζουν τους μηχανισμούς που κρίνουν πλέον πρόσφορους και να διασφαλίζουν ότι ο αντίκτυπός τους όσον αφορά τα ποσοστά καταγγελιών εκτιμάται αξιόπιστα.

Γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο εντατικοποίησης των προσπάθειών τους για την προσέγγιση των πιθανών θυμάτων εγκλημάτων μίσους και να ενθαρρύνουν τις καταγγελίες από τα θύματα, μεταξύ άλλων με τη δημιουργία εργαλείων καταγγελίας μέσω διαδικτύου και τη σύσταση ειδικών αστυνομικών μονάδων.

Υπαγωγή συγκεκριμένων εγκλημάτων μίσους στο ποινικό δίκαιο

Πολλοί από τους επαγγελματίες που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις πιστεύουν ότι, λόγω της μη ύπαρξης συγκεκριμένου ορισμού των εγκλημάτων μίσους, αυξάνονται οι πιθανότητες οι αστυνομικοί να μην λαμβάνουν υπόψη την προκατάληψη ως κίνητρο. Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου θα πρέπει να αποτυπώνουν τη θεμελιώδη διαφορά μεταξύ αφενός των αδικημάτων τα οποία παραβιάζουν, πέραν άλλων δικαιωμάτων του θύματος, και το δικαίωμα του θύματος να μην υφίσταται διακρίσεις και, αφετέρου, των αδικημάτων που δεν περιλαμβάνουν κάποια γενεσιουργό διακρίσεων πτυχή. Με τη διαφοροποίηση αυτή διαχωρίζονται σε νομοθετικό επίπεδο δύο κατ' ουσίαν διαφορετικές καταστάσεις, γεγονός που έχει σημασία όσον αφορά τη δυνατότητα αναγνώρισης των θυμάτων και την πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη.

«[Η προκατάληψη ως κίνητρο] θεωρείται λιγότερο σημαντική. Στις περιπτώσεις ξυλοδαρμού δίνεται βαρύτητα στη βίαιη φύση του εγκλήματος και όχι στις συνθήκες που προηγήθηκαν της επίθεσης». (Υπηρεσία υποστήριξης θυμάτων, Κάτω Χώρες)

Γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εκτιμήσουν τον βαθμό στον οποίο συγκεκριμένοι ορισμοί που προβλέπονται στο ποινικό δίκαιο μπορούν να καλύψουν τις συνηθέστερες μορφές εγκλημάτων μίσους, όπως η επίθεση, ο βανδαλισμός και η εξύβριση, ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν παραβλέπονται οι διακρίσεις ως κίνητρο των δραστών. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να μεριμνήσουν για την ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών ως προς την ανάγκη αναγνώρισης των θυμάτων εγκλημάτων μίσους ως θυμάτων σοβαρών διακρίσεων.

Η καταγγελία από τρίτους ως μέσο αντιμετώπισης των χαμηλών ποσοστών καταγγελιών

Σε προηγούμενες εκδόσεις του FRA έχουν διατυπωθεί αρκετές συστάσεις σχετικά με τρόπους στήριξης των κρατών μελών της ΕΕ ώστε να αντιμετωπίσουν τα χαμηλά ποσοστά καταγγελιών, μεταξύ των οποίων η προσέγγιση ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο να πέσουν θύματα επίθεσης, η διευκόλυνση των καταγγελιών μέσω της θέσπισης απλούστερων μηχανισμών υποβολής καταγγελίας και η δημιουργία ειδικών αστυνομικών μονάδων επαφής με τις τοπικές κοινότητες.

Μια πτυχή η οποία δεν έχει μέχρι στιγμής καλυφθεί εκτενώς στη συζήτηση σχετικά με τα εγκλήματα μίσους είναι η δυνατότητα απαλλαγής των θυμάτων από το βάρος της καταγγελίας μέσω της παροχής σε τρίτους —όπως οι ΜΚΟ που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των θυμάτων διακρίσεων— της δυνατότητας να προσφεύγουν σε διαδικασίες δίωξης των εγκλημάτων μίσους. Κάτι τέτοιο θα ήταν εφικτό σε περιπτώσεις δηλώσεων μίσους στρεφόμενων όχι κατά μεμονωμένων προσώπων αλλά κατά κατηγοριών προσώπων ή μεγάλων ομάδων του πληθυσμού.

Γνώμη του FRA

Για την απαλλαγή των θυμάτων από το βάρος της καταγγελίας στην αστυνομία και για την παροχή στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών της δυνατότητας παρέμβασης σε περιστατικά στα οποία δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί συγκεκριμένο θύμα, θα ήταν σκόπιμο τα κράτη μέλη να επιτρέπουν ενδεχομένως την άσκηση λαϊκής αγωγής (*actio popularis*) παρέχοντας σε τρίτα μέρη το δικαίωμα να κινούν για λογαριασμό ή προς υποστήριξη των θυμάτων διαδικασίες κατά των δραστών εγκλημάτων μίσους.

Σε περιπτώσεις δηλώσεων μίσους ή ιστορικού αρνητισμού, στις οποίες αντικείμενο διάκρισης αποτελεί μια ομάδα ή μια αφηρημένη κατηγορία και όχι κατ' ανάγκη ένα μεμονωμένο πρόσωπο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στις ΜΚΟ το δικαίωμα να εκπροσωπούν τα θύματα εγκλημάτων μίσους σε ποινικές διαδικασίες, όταν οι ΜΚΟ είναι σε θέση να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία για λογαριασμό της ομάδας ή της κατηγορίας των προσώπων τα οποία υφίστανται διάκριση.

Αξιολόγηση όλων των μέτρων που στοχεύουν στη βελτίωση της διαδικασίας καταγγελίας και καταγραφής των εγκλημάτων μίσους

Από την έρευνα προκύπτει η έλλειψη αξιόπιστης αξιολόγησης των υφιστάμενων μέτρων βελτίωσης της διαδικασίας καταγγελίας και καταγραφής εγκλημάτων μίσους. Αν και τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν λάβει κάποιες μορφής μέτρα, όπως οι ενημερωτικές εκστρατείες, η σύσταση ειδικών μονάδων και μηχανισμών καταγγελίας, η ανάπτυξη εργαλείων καταγγελίας μέσω διαδικτύου, ωστόσο ο αντίκτυπος των μέτρων αυτών συχνά παραμένει άγνωστος επειδή δεν υπάρχουν αξιόπιστες και μεθοδολογικά έγκυρες αξιολογήσεις. Παρά τα μέτρα αυτά, οι εμπειρογνώμονες εξακολουθούν να πιστεύουν ότι τα χαμηλά ποσοστά καταγγελίας πιθανώς υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Δεν είναι σαφές κατά πόσον κάτι τέτοιο είναι ενδεικτικό της αναποτελεσματικότητας των μέτρων που λαμβάνονται ή της έλλειψης ειδικών μέτρων για την ενθάρρυνση των καταγγελιών.

Γνώμη του FRA

Κατά τη θέσπιση μέτρων για τη διευκόλυνση ή την ενθάρρυνση των θυμάτων ώστε να καταγγέλλουν εγκλήματα μίσους στην αστυνομία, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι αξιολογείται με αξιόπιστο και επιστημονικά έγκυρο τρόπο ο αντίκτυπος των μέτρων στον αριθμό των θυμάτων που απευθύνονται στην αστυνομία.

Διασφαλίζοντας ότι οι προκαταλήψεις δεν παραβλέπονται ως κίνητρο κατά την αξιολόγηση των αναγκών των θυμάτων σύμφωνα με το άρθρο 22 της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων

Τα κράτη μέλη της ΕΕ καλούνται να διασφαλίζουν ότι τα κίνητρα των δραστών εγκλημάτων που οφείλονται σε διακρίσεις καταγράφονται και λαμβάνονται σοβαρά υπόψη καθόλη τη διάρκεια των διαδικασιών. Δεν υπάρχουν επί του παρόντος αυστηροί και δεσμευτικοί κανονισμοί και πρωτόκολλα που να υποχρεώνουν τους αστυνομικούς να καταγράφουν συστηματικά κάθε ένδειξη προκατάληψης ως κίνητρο. Αυτό το κενό θα πρέπει να αντιμετωπιστεί στο πλαίσιο της υποχρέωσης των κρατών μελών, κατ' εφαρμογή της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων, να θεσπίσουν διαδικασίες και πρωτόκολλα για τη διασφάλιση της ατομικής αξιολόγησης των αναγκών προστασίας των θυμάτων σύμφωνα με το άρθρο 22 της οδηγίας. Στη συγκεκριμένη αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη η φύση και οι περιστάσεις του εγκλήματος. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 22, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα θύματα «εγκλήματος που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή διακρίσεις». Κατά συνέπεια, είναι πολύ σημαντικό τα κράτη μέλη να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή, κατά τη θέσπιση διαδικασιών για την εφαρμογή του άρθρου 22, στο εάν υπάρχουν ενδείξεις που υποδεικνύουν ότι το κίνητρο των δραστών ήταν οι διακρίσεις.

Γνώμη του FRA

Κατά την εφαρμογή του άρθρου 22 της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων σχετικά με την ατομική αξιολόγηση των ειδικών αναγκών προστασίας των θυμάτων, είναι πολύ σημαντικό τα κράτη μέλη της ΕΕ να επαγρυπνούν ιδιαίτερως για τυχόν ενδείξεις που υποδεικνύουν ότι το έγκλημα υποκινήθηκε από διακρίσεις.

Ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών –αστυνομικών, εισαγγελέων και δικαστών— μέσω ολοκληρωμένης εκπαίδευσης με αντικείμενο τα εγκλήματα μίσους

Σύμφωνα με ένα από τα βασικά πορίσματα της έρευνας, οι επαγγελματίες του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης δεν είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι. Υπάρχουν αστυνομικοί, δικαστές και εισαγγελείς που δεν είναι εξοικειωμένοι με τις σχετικές έννοιες, όπως τα εγκλήματα μίσους, η ρητορική μίσους και ο ιστορικός αρνητισμός. Είναι απολύτως απαραίτητο να διαμορφωθεί ένα κοινό λεξιλόγιο το οποίο θα χρησιμοποιούν όλοι οι λειτουργοί του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ώστε να εντοπίζονται τα εγκλήματα μίσους και να παραμένουν ορατά σε όλα τα στάδια των ποινικών διαδικασιών.

«Οι υποθέσεις που παραπέμπονται στην εισαγγελική υπηρεσία ως υποθέσεις διακρίσεων είναι λίγες, γιατί πολλές από αυτές εξαφανίζονται στον μεγάλο όγκο των περιστατικών επίθεσης, ενώ δεν είναι πάντα ορατές οι διακρίσεις ως κίνητρο. Προσπαθούμε, αλλά πρέπει να ομολογήσω ότι κάποιες υποθέσεις μάς διαφεύγουν. (Αστυνομικός, Κάτω Χώρες)

Ακόμη μια καίρια διαπίστωση είναι ότι εξαιτίας της ελλιπούς εξοικείωσης των αστυνομικών με βασικές έννοιες και κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση των εγκλημάτων μίσους, είναι συχνά δύσκολο να εφαρμοστούν μέτρα για την καταπολέμησή τους. Χωρίς τη χρήση λεξιλογίου το οποίο περιγράφει με σαφήνεια τα εγκλήματα μίσους και είναι κατανοητό από όλους, η αποτελεσματικότητα των αστυνομικών υπηρεσιών παραμένει περιορισμένη. Ένα πρώτο καίριο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η χρήση και η εμπέδωση, σε οργανωτικό επίπεδο, των θεμελιωδών εννοιών και κατηγοριών των εγκλημάτων μίσους. Η προσέγγιση αυτή θα πρέπει να πραγματοποιηθεί λαμβάνοντας υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα βάσει της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της συναφούς νομοθεσίας της ΕΕ.

Γνώμη του FRA

Σύμφωνα με το άρθρο 25 της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων, το οποίο υποχρεώνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να παρέχουν εκπαίδευση στους επαγγελματίες, τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε όλοι οι αστυνομικοί, οι εισαγγελείς και οι δικαστές ποινικών δικαστηρίων να κατανοούν πλήρως βασικές έννοιες όπως τα εγκλήματα μίσους, η υποκίνηση μίσους και ο ιστορικός αρνητισμός—όπως αυτές ορίζονται βάσει του εθνικού δικαίου— και να εκπαιδεύονται ώστε να αντιμετωπίζουν τα εγκλήματα μίσους και τα θύματά τους με επαγγελματισμό. Για τον σκοπό αυτό, η εκπαίδευση πρέπει να προωθεί την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση σε σχέση με τα φαινόμενα εγκλημάτων μίσους και τις επιπτώσεις τους στα θύματα, και να καλλιεργεί τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αναγνώριση, την καταγραφή και τη διερεύνηση τέτοιου είδους περιστατικών.

Αναγνώριση των θεσμικών πτυχών των διακρίσεων

Κατά τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση μέτρων για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους είναι άκρως σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι θεσμικές πτυχές των διακρίσεων. Πάνω από δύο στους πέντε επαγγελματίες που συμμετείχαν στη συνέντευξη χαρακτήρισαν πολύ υψηλό ή αρκετά υψηλό τον κίνδυνο να συμμερίζονται οι αστυνομικοί που δέχονται τις καταγγελίες των θυμάτων εγκλημάτων μίσους τη μεροληπτική συμπεριφορά των δραστών. Το 75 % όλων των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι η βελτίωση των μηχανισμών καταγγελίας προϋποθέτει την αντιμετώπιση, στους κόλπους της αστυνομίας, στάσεων οι οποίες εισάγουν διακρίσεις. Η απροθυμία των θυμάτων εγκλημάτων βίας να υποβάλουν καταγγελία στην αστυνομία είναι αναμενόμενη λόγω του χαμηλού επιπέδου εμπιστοσύνης στην ικανότητα και στη δέσμευση της αστυνομίας όσον αφορά την καταπολέμηση των διακρίσεων. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά απηχούν απλά τις απόψεις των ερωτώμενων και δεν αποτυπώνουν κατ' ανάγκη την εικόνα των αστυνομικών αρχών και των οργάνων απονομής ποινικής δικαιοσύνης στο σύνολο των κρατών μελών.

«Πολλά περιστατικά δεν καταγγέλλονται στην αστυνομία λόγω φόβου μεροληπτικής συμπεριφοράς των αστυνομικών. Στις μικρές πόλεις οι άνθρωποι γνωρίζουν τους αστυνομικούς και το πώς έχουν χειριστεί παρόμοιες υποθέσεις στο παρελθόν. Γι' αυτό έχουν λίγο-πολύ βέβαιους λόγους να φοβούνται ότι η καταγγελία τους δεν θα ληφθεί σοβαρά υπόψη». (Υπηρεσία υποστήριξης θυμάτων, Σλοβακία)

Ο παράγοντας αυτός πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε προσπάθεια ενθάρρυνσης των θυμάτων να προβούν σε καταγγελία, όμως οι μεροληπτικές στάσεις των αστυνομικών δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ως μεμονωμένα φαινόμενα. Η εξάλειψη τέτοιου είδους συμπεριφορών θα πρέπει να ενταχθεί στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής αστυνόμευσης με σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της εκπαίδευσης. Η στάση μιας αστυνομικής υπηρεσίας απέναντι στα εγκλήματα μίσους και τις διακρίσεις άπτεται της αποστολής και της ταυτότητάς της και αποτελεί, συνεπώς, ζήτημα οργάνωσης του οποίου θα πρέπει να επιληφθεί, πρωτίστως, η αστυνομική ηγεσία.

«Κανείς δεν κρίνεται ένοχος και έχουμε σχετικά παραδείγματα –όπως η περίπτωση των νέων που δέχτηκαν επίθεση στο μετρό. Ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκαν την υπόθεση οι αρχές που πραγματοποίησαν την ποινική έρευνα έστειλε ένα πολύ αποκαρδιωτικό μήνυμα σε όλα τα άτομα ΛΟΑΔ. [...] Πιστεύω ότι θα μετρούσε πολύ εάν έστω και λίγοι από όσους καταφεύγουν στην αστυνομία αντιμετωπιστούν ευνοϊκά και με σεβασμό και εάν οι καταγγελίες τους διερευνηθούν σωστά...» (Υπηρεσία υποστήριξης των θυμάτων, Ρουμανία)

Τα θύματα εγκλημάτων μίσους δεν θα εμπιστευτούν τους χειρισμούς των αστυνομικών εάν η αστυνομία δεν επιδείξει έμπρακτα τη δέσμευσή της στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων ανεξαιρέτως των ατόμων. Αν τα θύματα διατηρούν επιφυλάξεις ως προς τον έμπρακτο και πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους από την αστυνομία, δεν μπορεί να αναμένεται σημαντική βελτίωση στα ποσοστά καταγγελιών. Μια προσέγγιση αστυνόμευσης με γερά ερείσματα σε μια νοοτροπία σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στις αρχές τις συνεργασίας, της διαφάνειας και της λογοδοσίας έναντι των τοπικών κοινοτήτων και των θυμάτων εγκλημάτων μίσους θα μπορούσε να ενισχύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στην αστυνομία και να ενθαρρύνει τα θύματα να καταγγέλλουν τα εγκλήματα.

Γνώμη του FRA

Στο πλαίσιο της υποχρέωσής τους –βάσει του άρθρου 1 της οδηγίας για τα δικαιώματα των θυμάτων– να μεριμνούν ώστε τα θύματα να αναγνωρίζονται και να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ευαισθησία, εξατομικευμένη, επαγγελματική και χωρίς διακρίσεις προσέγγιση, τα κράτη μέλη της ΕΕ καλούνται να λάβουν μέτρα ώστε τα θύματα εγκλημάτων μίσους να μπορούν να υποβάλουν καταγγελία στην αστυνομία χωρίς να φοβούνται ότι οι αστυνομικοί συμερίζονται τη μεροληπτική στάση των δραστών. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν κάθε αναγκαίο μέτρο για την πρόληψη και την εξάλειψη τέτοιου είδους συμπεριφορών στους κόλπους της αστυνομίας, μεταξύ άλλων αλλάζοντας την επικρατούσα αντίληψη περί αστυνόμευσης.

Λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τη ρητορική μίσους

Οι ερωτώμενοι επισήμαναν τις αρνητικές επιπτώσεις της ρητορικής των διακρίσεων στο κοινωνικό κλίμα, τονίζοντας μάλιστα το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι πολιτικοί κατά τις προεκλογικές εκστρατείες. Τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να μην γίνεται αποδεκτή η ρητορική μίσους κατά συγκεκριμένων ομάδων ατόμων.

«Το να κάνει ένας πολιτικός δηλώσεις που υποκινούν διακρίσεις είναι χειρότερο από το να πει το ίδιο ένας ανόητος στην παμπ». (Αστυνομικός, Ιταλία)

Γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να επιτύχουν μεγαλύτερη συναίνεση μεταξύ των πολιτικών παραγόντων ως προς το ότι είναι ανεπίτρεπτο να αποτελούν οι διακρίσεις αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης και αναμέτρησης. Θα πρέπει επίσης να διασφαλίσουν πρόσβαση στα δικαστήρια, σε όλους τους συναφείς τομείς δικαίου.

Σε 12 από τα κράτη μέλη, τουλάχιστον 40 % των ερωτώμενων θεωρούν την άρνηση του Ολοκαυτώματος αρκετά ή πολύ σοβαρό πρόβλημα. Το γεγονός αυτό τονίζει την ανάγκη ολοκληρωμένης εφαρμογής των σχετικών διατάξεων της απόφασης-πλαίσου για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία από τα κράτη μέλη.

Γνώμη του FRA

Η δημόσια επιδοκιμασία, η άρνηση ή η χονδροειδής υποτίμηση της σοβαρότητας όσον αφορά εγκλήματα γενοκτονίας –μεταξύ των οποίων το Ολοκαύτωμα, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου– προσβάλλει τα θύματα και τη μνήμη τους και εντείνει τις σε βάρος τους διακρίσεις. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνήσουν για την πλήρη εφαρμογή του άρθρου 1 της οδηγίας-πλαίσου για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία και να εξετάσουν το ενδεχόμενο ενίσχυσης των συναφών πρακτικών σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Συμπεράσματα

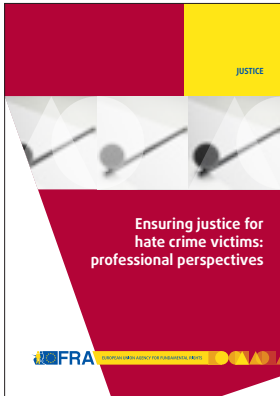
Οι προσπάθειες καταπολέμησης των εγκλημάτων μίσους θα τελεσφορήσουν μόνον εφόσον τα θύματα καταγγείλουν τα αδικήματα που διαπράττονται σε βάρος τους και οι διάφοροι αρμόδιοι φορείς αναλάβουν ο καθένας το δικό του κομμάτι ευθύνης για την παραπομπή των δραστών στη δικαιοσύνη. Όπως επισημαίνει η παρούσα έκθεση, η επίτευξη αυτών των στόχων παρεμποδίζεται λόγω διάφορων παραγόντων.

Μερικοί από αυτούς είναι οι αδυναμίες στα ισχύοντα νομοθετικά πλαίσια, οι δυσκολίες στην κατανόηση και τη χρήση της έννοιας των εγκλημάτων μίσους, η αβεβαιότητα ως προς το νόημα της έννοιας και τη σημασία της για τον οργανισμό στο οποίο απασχολείται ο εκάστοτε επαγγελματίας, καθώς και οι κίνδυνοι θεσμικών διακρίσεων οι οποίοι μπορούν να έχουν καταστροφικό αντίκτυπο στην εμπιστοσύνη των θυμάτων και στην προθυμία τους να καταγγείλουν το σε βάρος τους έγκλημα.

Συγκεκριμένα, οι συνεντεύξεις με τους επαγγελματίες αποκαλύπτουν την ανάγκη για:

- θέσπιση νομοθεσίας η οποία καλύπτει εξίσου όλες τις κατηγορίες διακρίσεων σύμφωνα με το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, μεταφέρει το πλήρες άρθρο 1 της οδηγίας-πλαίσου για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία στο εθνικό δίκαιο και παρέχει ειδικούς ορισμούς ποινικού δικαίου οι οποίοι καλύπτουν τις συνηθέστερες μορφές εγκλημάτων μίσους·
- δημιουργία ενός αξιόπιστου δικτύου υπηρεσιών υποστήριξης·
- στοχευμένη εκπαίδευση των επαγγελματιών στους κλάδους της αστυνομίας και της ποινικής δικαιοσύνης·
- οργανωτικά μέτρα τα οποία διευκολύνουν την υποβολή καταγγελιών από τα θύματα και διασφαλίζουν ότι οι αστυνομικοί αναγνωρίζουν τα περιστατικά που υποκινούνται λόγω διακρίσεων· και
- ενίσχυση των θεσμικών δικλείδων ασφαλείας στους κόλπους των αστυνομικών υπηρεσιών ώστε να διασφαλίζεται ότι τα θύματα εγκλημάτων μίσους μπορούν να προβαίνουν σε καταγγελίες χωρίς να θυματοποιούνται περαιτέρω.

Αν και από τα πορίσματα αυτά προκύπτει ότι ο δρόμος είναι ακόμη μακρύς, η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων αποτελεί τον μόνο τρόπο για να διασφαλιστεί στην πράξη η πρόσβαση των θυμάτων εγκλημάτων μίσους στη δικαιοσύνη.

Το κλίμα που επικρατεί αυτή τη στιγμή στις κοινωνίες των κρατών μελών της ΕΕ καθιστά ολοένα πιο επείγουσες τις προσπάθειες καταπολέμησης του επίμονου αυτού φαινομένου. Παρά το πλήθος πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση αυτών των εγκλημάτων, τα περισσότερα εγκλήματα μίσους στην ΕΕ δεν καταγγέλλονται ούτε διώκονται, γεγονός που δεν επιτρέπει στα θύματα να ασκήσουν το δικαίωμά τους σε έννομη προστασία. Για να αντιστραφεί αυτή η τάση είναι πολύ σημαντικό να βελτιώσουν τα κράτη μέλη την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη.

Με βάση τις συνεντεύξεις με εκπροσώπους του κλάδου των ποινικών δικαστηρίων, των εισαγγελικών αρχών, της αστυνομίας και των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της υποστήριξης των θυμάτων εγκλημάτων μίσους, η έκθεση επισημαίνει τα ποικίλα εμπόδια που παρεμποδίζουν την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη και την ορθή καταγραφή των εγκλημάτων μίσους. Η έκθεση παρουσιάζει επίσης ενθαρρυντικές εξελίξεις σε ολόκληρη την ΕΕ και προσδιορίζει τις θεσμικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών καταπολέμησης των εγκλημάτων μίσους. Με επίκεντρο την οπτική των επαγγελματιών, η έκθεση σκιαγραφεί μια ρεαλιστική εικόνα η οποία μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση των προσπαθειών ενδυνάμωσης των θυμάτων μίσους.

Περαιτέρω πληροφορίες:

Για την πλήρη έκθεση του FRA – *Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives* – επισκεφθείτε τη διεύθυνση <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/ensuring-justice-hate-crime-victims-professional-perspectives>.

Άλλες σχετικές εκδόσεις:

- FRA (Δεκέμβριος 2016), *Antisemitism – Overview of data available in the European Union 2005-2015*, Βιέννη, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/antisemitism-overview-data-available-european-union-2005-2015>
- FRA (Νοέμβριος 2016), *Current migration situation in the EU: hate crime*, Βιέννη, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/current-migration-situation-eu-hate-crime-november-2016>
- FRA (Νοέμβριος 2016), *Incitement in media content and political discourse in Member States of the European Union*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/incitement-media-content-and-political-discourse-member-states-european-union>
- FRA (Νοέμβριος 2016), *Violence, threats and pressures against journalists and other media actors in the European Union*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/violence-threats-and-pressures-against-journalists-and-other-media-actors-european>
- FRA (2013), *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>
- Ομάδα εργασίας για τη βελτίωση της καταγγελίας και της καταγραφής εγκλημάτων μίσους στην ΕΕ, *Compendium of practices for combating hate crime*, <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices>

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το έργο του FRA στον τομέα των εγκλημάτων μίσους διατίθενται στον δικτυακό τόπο του οργανισμού: <http://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime>.

Υπηρεσία Εκδόσεων

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016
Φωτογραφία (εξώφυλλο): © Shutterstock

Print: ISBN 978-92-9491-531-3, doi:10.2811/17222
PDF: ISBN 978-92-9491-539-9, doi:10.2811/31876

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 1040 Vienna ΑΥΣΤΡΙΑ
Τηλ.: +43 1580300 Φάξ: +43 158030699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency